

SIMOKOVICH RÓKUS HOSSZÚ
GYALOGLÁSA

tévéballada

EGY NYUGODT EMBERRŐL,
A HÍD ELSŐ KOMMUNISTA SZERKESZTŐJÉRŐL.

GOBBY FEHÉR GYULA

SZEREPLŐK:

Rókus
Viktória
Ottmár
Lola
Házmesterné
Rác
Fekete fiú
Nővér
Öreg
Paraszt
Fiatalasszony
Gordana
Ismeretlen
Rokon
Idősebb csendőr
Fiatalabb csendőr
Kisgyerek

*Ezenkívül katonák, járókelők, két fiatal
lány, három fiú, játszó gyerekek*

1. *A vasútállomáson*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Balázsevecs Viktória, 63 éves nyugdíjas, egykori táborlakó, Simokovich Rókus élettársa a szabadkai vasútállomás előtt áll. Mellette a vonatra várók toporognak. Nézi a sürgő-forgó tömeget.

Dél felől vonat érkezik. Az asszony szeme tágra nyílik, figyelmesen szemléli az újvidéki vonatot, az érkező utasokat. Az arcával együtt látjuk, mikor leszáll a vonatról az öt alakító színésznő. Viktória 1941-ben 21 éves. Fejét kendővel kötötte be, bal kezében degeszre tömött táskát cipel.

Csak egypár pillanatig látjuk a mesélő asszonyt. A kamera a fiatal Viktóriát követi, aki visszavezet bennünket az időben. Mikor leszáll a vonatról, figyelmesen körültekint, majd sietős léptekkel indul el az állomás hátulsó kijárata felé.

Amint elhagyja a kijárat felé tuduló tömeget, mellette föltünedeznek a régi kort idéző elemek: a falon Horthyt éltető plakát, őrt álló magyar királyi honvéd, magyaros ruhába öltözött gyerekek csoportja.

Balázsevecs Viktória arca.

VIKTÓRIA: Mikor leszálltam a vonatról, mindjárt tudtam, hogy baj van.

VIKTÓRIA: 1941 májusa óta voltam a párt futára, így nevezték akkor az összekötőket. Miután Szabadkán megszűnt a pártanyag sokszorosítása, Újvidékről kellett hozni egész Észak-Bácska részére. Nekem jutott ez a feladat.

VIKTÓRIA: 1941 szeptemberében két napig voltam Újvidéken. Röpíratokat hoztam a táskámban. De az állomáson nem várt senki. Éreztem, hogy baj van...

Míg az asszony arcát látjuk, a színésznő hangja átveszi a mesélő Balázsevics Viktória szövegét. Megismétli az utolsó mondatokat. Belső hang.

Viktória a szabadkai mellékutcákon halad, a sarkon óvatosan kikukucskál, kicsit ténfereg, mielőtt továbbsmenne.

Viktória megáll a sarkon. A kamera közel hozza az arcát.

2. A megismerkedés

BELSŐ.

ÉJJEL. LÁMPAFÉNY.

Mayer Ottmárék lakása. A *Híd* szerkesztősege ez egyben. Mindenütt könyvek és kéziratok. Mayer Ottmár a szoba közepén áll. Simokovich bal karját fogja, nevet. Rókus zavarban van, mert róla beszélnek. Lola ül a könyvekkel teledobált díványon, Viktória pedig szemben áll a két férfival.

VIKTÓRIA: ... az állomáson nem várt senki. Éreztem, hogy baj van. Újvidékre még nem jutott el a híre a szabadkai leltartóztatásoknak, de minden idegszálammal éreztem, nem véletlen, hogy sem Gotteszman Tibor, sem Kornstein Ödön nem vár a szokott helyen. Bár őket is féltettem, meg a rám bízott feladatot is mindenáron el akartam végezni, hiszen úgy fogadtuk meg, hogy az életünk árán is teljesítjük kötelességünket, nekem mégis rögtön az jutott eszembe: mi van Rókussal? Akkor volt éppen negyedik éve, hogy Ottmáréknál megismerkedtem vele.

OTTMÁR: Engedd meg, Viki, hogy bemutassam szellemi atyámat, kedves gyerekkori barátomat, a *Híd* folyóirat főszerkesztésében elődömet, a mi mozgalmunk — ezt Malušev Cvetkó találta ki — Higgins professzorát, irodalmunk ígéretes költőjét...

Rókus kitépi karját a barátja kezéből.

Viktória kezét fog a vállát vonogató Rókussal.

Rókus is mosolyog.

Rókus arca.

Viktória arca.

Teljes kép.

Ottmár kutatgat az asztalon.

Felemel egy papírlapot.

Rókus megkísérli kikapni Ottmár kezéből a lapot.

Ottmár arca.

RÓKUS: Ugyan már, Ottmár, komolyodj meg, mit fog az elvtársnő gondolni rólunk!

OTTMÁR: ... a mozgalom leg-szerényebb emeberét: Simokovich Rókus.

LOLA: Bravó! Rókusról ezt le kell írnod egyszer. Mindent, amit felsoroltál. Csak akkor hiszi, ha látja is.

OTTMÁR: Le is írom, majd meglátod. Amint egy kis időm lesz, hosszú tanulmányt szentelek a munkásságának.

RÓKUS: Csak tréfálnak. De hát bocsássuk meg nekik, elvtársnő... az elvtársnő... Ne haragudjon, de nem értettem a nevét.

VIKTÓRIA: Balázsevics Viktória vagyok.

RÓKUS: Örülök. Rókus.

VIKTÓRIA: Igaz, hogy költő? Most látok először életemben költőt.

RÓKUS: Csak tréfálnak. Könyvkötő vagyok. Vagy volnék, ha adnának munkát valahol.

OTTMÁR: Ne higgyél neki, Viki. Igazi költő, csak szerénykedik. Éppen a napokban olvastam újra... Itt van. Megvan. Nekem nagyon tetszik, azért is tartom szem előtt...

RÓKUS: Add ide azt. Légy szíves! Több mint tíz éve írtam. Mikor rájöttem, hogy Ady utanzói között találtam magam, abbahagytam. Tovább kellett volna lépni...

OTTMÁR: Tovább tudsz lépni. Neked van hozzá erőd. Saját vi-

Rókus arca.

Teljes képe a szobának.

Lola a díványon. Félközel.

Ottmár arca.

Az első versszak alatt csak Ottmár arca látszik. A második alatt körbefordul a kamera az arcokon: Rókus, Viktória és Lola. Majd újra Ottmár közelképben.

lágod van, saját szemed: írd, amit érzel, amit látsz, amit gondolsz.

RÓKUS: Tíz éve nem írtam verset.

LOLA: A szerelmi bánat agyonütötte a mi költőnket.

OTTMÁR: Majd egy újabb szerelem föléleszti.

VIKTÓRIA: Halljuk a verset!

OTTMÁR: Vikinek igaza van. Hadd hallja ő is a verset, ítélje meg maga.

RÓKUS: Én már meg- és elítéltem.

LOLA: Pedig az is hatásos formája volna a mozgalmi munkának, kedves Rokó, ha a terjesztés mellett erősítené a *Híd* költői táborát.

OTTMÁR: A címe: Elmegyek.

I.

Elmegyek tőled messze, messze.
Még csak meg sem kérdem, szeretsz-e.
Felsikolt a szívem hangja, mélyen
Fáj! de te csak maradj, hófehéren.

II.

Zajong a lelkem, ég forró lázban,
Fel-feljajdul néha fájó zokogásban.
Égő kínban, tőled mit sem várva,
Rohanok az elmúlásba.

III.

Magamból kikelve, sokszor
Szeretnék szólni, hogy szeretlek,
De ott újra magamba szálllok,
Félve attól, hogy kinevetnek.

IV.

Engedd remélnem, míg messze járok,
 Hol, ha utamba esnek, hej:
 Legyen vigaszom bánatomban lelked,
 S oltárként lebegjen templomomban.

3. *Nincs az összekötő*

KÜLSŐ.
 NAPPAL.

Udvari lakások sora. Viktória szinte futva érkezik az egyikhez, megveri ököllel az ajtót.

Újra megveri öklével az ajtót, de a szomszédos lakás ajtaja nyílik ki. Kövér asszony néz ki rajta, de csak félig bújik elő, féltését benn hagyja a lakásban, mint aki nagyon fél.

Viktória az ajtóra néz, a kamera ráközelít a névtáblára, amelyen ez áll: Kornstein Ödön.

A házmesterné kijebb hajol, de csak felsőtestével. Kiabál.

Viktória tétovázó arca.
 Belső hang.

VIKTÓRIA: Először Kornstein Ödön lakására mentem. De hiába kopogtattam az ajtaján. Pedig neki kellett volna átadnom a küldeményt.

HÁZMFSTERNÉ: Ne zörögjön itt. Menjen innen.

VIKTÓRIA: Kornstein Ödönt keresem.

HÁZMESTERNÉ: Itt olyan nincs.

VIKTÓRIA: De hát, itt lakik. Én hivatalos ügyben jöttem.

HÁZMESTERNÉ: Nincs. Itt nincs. Menjen. Menjen gyorsan!

VIKTÓRIA: Mi történhetett? És mi lett Rókussal, akinek fáj a lába? Látszólag minden összefüggés nélkül, nekem Rókus lába jutott eszembe. Úgy mesélte el nekem, miképpen törte el, hogy sokszor az volt az érzésem, én is ott voltam.

4. *A lábtörés*

KÜLSŐ.
NAPPAL.

Füves tér ritka fák között. Az előtérben egy kiásott farönk.

A téren zavarócskázó gyerekek. Hirtelen kiválik közülük a gyermek Rókus, akit egy nagyobb fiú üldöz.

Rókus át akar ugrani a rönkön, de bal lába beleakad, hatalmas recsenés hallatszik. Az üldöző tanácstalanul a hátára hemperedő, lábát fogó Rókus fölé hajol.

FIÚ: Most megvagy! Megfoglak!

5. *Rác Magdát lefogták*

KÜLSŐ:
NAPPAL.

Kertes ház kiskapujában áll Viktória. Éppen nyitná a kaput, de bentről futva jön elébe egy idősebb ember.

Rácz kilép a kapun, és becsukja maga mögött. Nem reagál Viktória mozdulatára, amely azt mutatja, hogy a lány be szeretne jutni.

Viktória arca.
Kettejük közelképe.

Az ember váratlanul sírva fakad.

Az ember visszalép a kapu mögé, de nem megy el, várja, hogy Viktória menjen. A lány lassan elin-

RÁCZ: Várjál! Jövök én.

VIKTÓRIA: Magdához jöttem, csókolom!

RÁCZ: Nem jöhetsz be, Magdát az éjjel elvitték.

VIKTÓRIA: Elvitték?

RÁCZ: Az éjjel érte jöttek.

A rendőrség. Nem érted? Már itt a kapuban ütötték, még ki se lépett a házunkból jóformán. Eredj innen gyorsan! Téged is meglátanak. Abból Magdának is baja lehet. Tűnjél el gyorsan.

dul, végig a hoszú, üres utcán.
Belső hang.

VIKTÓRIA: Magda a barátnőm volt, nemcsak társam a mozgalomban. A táskát nem adhattam oda az apjának. Meg se mertem kérdezni tőle, hogy eldugná-e. Miért vállalná el? Mert a lánya vállalta volna? A lánya már börtönben volt, s ő lehet, azt hitte, helyettem vagy éppen miattam.

6. Akcióban

BELSŐ.

ÉJJEL. LÁMPAFÉNY.

A lámpa csak az asztal mellett ülő Rókus és Viktória arcát világítja meg.

VIKTÓRIA: Milyen volt a börtönben?

RÓKUS: Jó.

VIKTÓRIA: Jó?

RÓKUS: Mondom, jó. Először is: rendszeresen kapsz enni. Másodszor: a legjobb elvtársakkal zárnak össze. Harmadszor: rengeteg időd van tanulni.

VIKTÓRIA: Nohát, hogy valaki a huszadik század közepén, harminchárom éves fejjel szeressen börtönben lenni! Megáll az ész.

RÓKUS: Szeret a fene! De te nem azt kérdezted, szeretek-e, hanem, hogy milyen ott. Én is jobban szeretnék itthon rendszeresen enni, itthon tanulni, itthon találkozni az elvtársakkal. De ha egyszer nem engedik.

VIKTÓRIA: És kihez írtad azt a szerelmes verset?

RÓKUS: A pénzre figyelj, ne másra. Most újból kezdheted a számadást.

VIKTÓRIA: De valóban, kinek írtad?

A kezük dolgozik. Az asztalon *Híd*-számok vannak, borítékokba rakják őket, aztán Viktória a befutott pénzt önti halomba, és azt számolja.

Rókus lecsapja a borítékokat.

RÓKUS: Mondtam, ha veleni dolgozol, ne kérdezősködj fölöslegesen. Befejeztük a plakátragasztást, postázzuk a folyóiratot, elteesszük a bevételt, és kész!

VIKTÓRIA: De azt csak megkérdezhetem, hogy megirtad-e a topolyai riportot, amit Ottmárnak ígértél?

RÓKUS: Megírtam.

VIKTÓRIA: Fölolvasod?

RÓKUS: Minek?

VIKTÓRIA: Mert érdekel, érted, engem is érdekelhet valami!

Farkasszemet néznek, majd Rókus megenyhül, elővesz egy füzetet, olvasni kezd.

Amíg Rókus olvas, a kamera egy pillanatra átsiklik Viktória arcára, amelyen elragadtatás ül. Aztán vissza Rókusra, aki komolyan olvas.

RÓKUS: Bácska Topolán. Ilyenkor, eső után, csak úgy ragad a jól termő bácskai föld. Alig megyünk tíz lépést, máris le kell ráznunk a talpunkra ragadt sarrat. Mert olyan nehéz lesz a cipőnk, mintha ólomgolyókat akasztgattak volna rá. Csendes, néptelen utcákon megyünk. A falu vásárnap délután pihen. Készül, erőtvűjt a nagy munkára, az aratásra. Ez is, mint a legtöbb bácskai település, jobbágyeredetű. Ma is kevés olyan lakosa van a községnek, aki nem volna paraszti sorból való. A néhány nagy- (már az itteni viszonylatokban nagy) és középbirtok irányítja a község gazdasági életét. És a politikait. Ahogy végighaladunk a házak során, erről beszélnek a sárkunyhók is. Ez itt a szegényfertály. Akad ugyan itt is egy-egy jómódú gazdára való porta, de ezek még kirívóbbá teszik az ellentétet.

7. *Palics felé*

BELSŐ.

NAPPAL.

Viktória a Palics felé tartó villamos belsejében ül. Nézi az ablakon át a tájat. Kukoricaföldek mellett robotog a villamos. Belső hang.

VIKTÓRIA: A táskától már megszabadultam. Magamtól nem tudok megszabadulni. Rókusról semmi hír. Nehogy én vigyem a nyakára a kopókat. Minek is kellett ilyen időkből szerelembe esni? Miért kötöttük össze sorsunkat?

8. *Közös élet*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Rókus és Viktória egy taligát húznak a macskaköves szabadkai utcán. A taligán dunyha, lábasok és könyvek. Legfölül egy éjjeli lámpa zötyög. Megállnak egy ház előtt, Rókus az izzadságát törli, Viktória szalad, kizárja a kaput. Nem áll meg, szalad vissza, kapkodva rakodik le. Rókus elkapja a karját.

Viktória arca.

Teljes kép. Rókus még mindig fogja.

RÓKUS: Jól meggondoltad?

VIKTÓRIA: Hagyjál dolgozni.

RÓKUS: Két szegénységből nem lesz gazdagság. Csak nagyobb szegénység.

VIKTÓRIA: Ezt mondta Marx?

RÓKUS: Mondta a fene. Ez népi bölcsesség. Az sem lebecsülendő.

VIKTÓRIA: Ezt már megbeszéljük.

RÓKUS: Nem árt, ha még egyszer meggondoljuk.

VIKTÓRIA: Pont itt az utcán, miközben itt eszi a fene a taligán az egyik szegénységet. Tán nem ijedtél meg?

Viktória valóban tele is szedi a karját holmival, de Rókus elkapja és megcsókolja. Viktória boldog arca.

Nem várja meg a választ, szalad befelé. Rókus nevetve kezd pakolni.

9. A Palics partján

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Viktória a Palics partján siet. Időnként körülnéz, azt figyeli, nem követik-e. Belső hang.

RÓKUS: Tőled jobban félek, mint a titkosrendőrségtől, az biztos.

VIKTÓRIA: Akkor ne tétovázz, cipekedj befelé te is, mert mindjárt itt az eső, meg különben is, ha sokat gondolkodol, meggondolja magát a házigazda, és valami rendes embernek adja ki a házat, nem ilyen taligán könyveket hordozónak.

RÓKUS: Mégiscsak nekem való vagy.

VIKTÓRIA: Közszeniérem háborításáért mennyit adnak?

VIKTÓRIA: Szép ősz volt 1941-ben. A Palics partját ellepték a szeptemberi nap sugarait élvező gondtalanok. A Horthy-katonák is úgy sétáltak a babáikkal, mintha nem is folyna háború. Mintha nem is halna meg minden percben a harctereken ezer és ezer másik ember. Mintha minden a legnagyobb rendben volna, közben pedig a Sárga házban véresre vert emberek vonaglottak, a rendőrök városzerte áldozatokra vadásztak. Siettem volna Rókus felé, de vigyáznom kellett, ne vigyek a nyakára senkit. Nagyon bántam már, hogy valaha is veszekedtem vele.

10. Vitatott témák

BELSŐ.

NAPPAL.

Rókus reggelizik a konyhaasztalnál. Viktória a kávéfőzőt főzi.

Rókus arca.

Teljes kép.

Viktória hozza a friss kávéfőzőt, önti a tejespoharakba.

Rókus arca.

Viktória arca.

Rókus arca.

Viktória arca.

RÓKUS: Nem költhetjük a pénzünket új öltönyre, mert akkor nem tudunk megélni.

VIKTÓRIA: Ebben az öltözékben tovább nem járhatsz. A plüsskalapot elégetem, mert ha meglátom, hányingerem támad.

RÓKUS: Nincs pénzem újra.

VIKTÓRIA: Éppen egy férfiruhára való van. Meg a kalapra. Nem akarom, hogy azt mondják, mióta velem élsz, mindig ugyanabban a göncben jársz.

RÓKUS: Azelőtt is ebben jártam.

VIKTÓRIA: De azelőtt nem ismertelek.

RÓKUS: Tipikus női logika.

VIKTÓRIA: A férfigika se jobb.

RÓKUS: Mintha mind több bajod lenne velem. Féltékeny vagy a régi verseimre, kifogásolod az öltözködésemet, nem akarod, hogy én terjesszem a *Hidat*... Mi lesz még ezután?

VIKTÓRIA: Milyen fáradtan érkezel haza az utaidról! Fáj a lábad. Hordja szét a *Hidat*, akinek semmi baja.

RÓKUS: Jól tudod, hogy itt nem a szállítás a főmunka, a beszélgetés a fontos. Amit elmondunk a munkásnak, amit megtud tőlünk a világról, a szervezés a döntő. A világban nő a feszültség, közeledik a háború...

VIKTÓRIA: Nem érdekel a világ-helyzet. Új öltönyt kell venned. Majd csak szerzünk munkát valahol, és megélünk ebben a hónap-

Sirni kezd.

Teljes kép. Rókus feláll, simogatni kezdi Viktória haját.

Viktória felnéz Rókus arcába.

Közelkép kettejük arcáról. Figyelik egymást, aztán mindketten elmosolyodnak.

11. A találkozás

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Viktória közeledik a fák között. Hátra-hátratekinget. Megáll egy fa mögött. Körülnéz. Az arca. Szeme tágra nyílik. Rókus egy farönkön ül, kezében könyvet tart, de nem olvas, mereng. Viktória szalad feléje, Rókus is feláll, két karjába kapja a lányt.

Közelképben kettejük arca.

Teljes kép. Leülnek a rönkre.

ban is. Arra meg igenis erkölcsi jogom van, hogy megtudjam, kinek irtad a verseidet. Hozzám miért nem írsz? Én nem érdemlem meg?

RÓKUS: Fiatalkori fellángolások. Látod, hogy a szegénységről sem úgy írtam, ahogy igazából akartam. Sokat kell még tanulnom.

VIKTÓRIA: De írsz majd nekem is, jó?

RÓKUS: Most rögtön. Csak nem vagyok benne biztos, hogy sikerül-e. De ha ezt tekinted szerelmem bizonyítékának, hát legyen!

VIKTÓRIA: Nagyon féltem. Nagyon féltem.

RÓKUS: Most már itt vagy. Együtt vagyunk.

VIKTÓRIA: Kornsteint elfogták. Rácz Magdát elfogták, a csendőrök biztosan bennünket keresnek.

RÓKUS: Átkozott kakastollasok.

VIKTÓRIA: Mondd, mit csináljunk? Mit lehet itt tenni?

RÓKUS: Harcolni fogunk. Azt tesszük, amire készültünk is. Éppen áprilisban beszéltünk erről ezen a tisztáson...

12. Kiránduláson

KÜLSŐ.
NAPPAL.

Ugyanazon a tisztáson. Kirándulás az ifjakkal. A farönk elé pokrócok leterítve. Rókus és Viktória mellett két lány és három fiú ül a földön. Néhányan a háttérben labdázhatnak.

Rókus arca.

Teljes kép a csoportról.

FEKETE FIÚ: Azt mondd, biztos vagy benne, hogy háború lesz. Miképpen lehet ezt tudni?

RÓKUS: Amellett, hogy számos ország bővíteni akarja piacát, a munkanélküliek milliói élnek szerette a világon, ezektől meg akarnak a tőkések szabadulni, aztán meg úgy számítanak, hogy a háborúban felhasználódik az az árukészlet, amely most a raktárakban rohad.

FEKETE FIÚ: De a magyar újságok arról írnak, hogy az igazságtalanul elvett területekért kell háborút indítani.

RÓKUS: Kifogás ezer is akad. A vágóhídra terelt katonák ezreit valamilyen ígéretekkel szédíteni kell. Mit nyernek a munkások azaz, hogy ez a terület nem Jugoszláviához, hanem Magyarországhoz tartozik?

FEKETE FIÚ: De nem te mondtad, hogy itt nálunk a magyar népet gazdaságilag is elnyomják?

RÓKUS: Én mondtam bizony. Azt is mondtam, hogy a magyaroknak nem nyitnak anyanyelvű iskolákat, elfojtják a haladó nemzetiségi irodalmat és a sajtót, ha haladó álláspontról védelmezi az egész nemzeti kisebbség érdekeit. De azt egy percig sem állítottam, hogy a ma-

Fekete fiú arca.

Teljes kép.

13. Szökés

KÜLSŐ.

NAPPAL.

A kukoricásban Rókus leterítette kabátját, azon ül Viktória. A férfi áll, kezében a könyv, de nem olvas, a nőt nézi. Belső hang.

Rókus arca.

gyar burzsoázia különb lesz, mint a szerb. Ha annak az érdekeit szolgálja a magyar dolgozó, semmit sem nyert. A nemzeti felszabadító harc egyetlen útja a proletár internacionalizmus, vagyis együtt kell küzdenünk az osztályellenség ellen mindnyájunknak.

FEKETE FIÚ: No, de mit csináljunk, ha bejön a magyar katonaság?

RÓKUS: A Jugoszláv Kommunista Párt készül a háborúra. Mi őt követjük igazságos harcában.

FEKETE FIÚ: Lőnünk kell a magyar katonákra?

RÓKUS: Amíg a horthyista érdekekért harcol, addig lőnünk kell rá. Nincs más választásunk, mi a saját osztályunkat szolgáljuk.

VIKTÓRIA: A kukoricásban rejtőzködtünk. Se pénzünk, se ételünk, se italunk nem volt. Rókus verset mondott nekem, tudta, mennyire megnyugtat a hangja. Kissé rekedtes, mély hangja volt. Rám mindig megnyugtatóan hatott.

RÓKUS: (Az Egy a sorsunk című verset mondja)

Csonka toronyok megett zsalus házak,
Fehér kéményei az alföldnek.
Barátaim ugye — messzeszállnak?
Vége lesz már az ábrándos tarka képzeletnek,
Íme, látjuk már apáink sorsát.
Visszatérünk majd mi is e tájra,
Mert apáink ezt is örökségül hagyták.
De ne, azért ne érjen a bánat:
Itt van a bor és az ifjúságunk,
Tarkán sugározva bevonja arcunkat,
Hisz még jövőt, még szebb jövőt várunk.

Barátaim, úrítsunk poharat,
Hadd legyen egyszer vidám napja a magyarnak,
De taszítsuk el tőlünk messzi a sarat,
Hogy mindenekelőtt láttassunk szabadnak.

Teljes kép kettejükről. A vers elhangzása után tíz másodpercnyi csönd. Aztán levélcsörgés, Rókus nővére érkezik. Kezében élelmiszeres batyu.

Testvére tehetetlenül leejtett kezekkel áll.

Rókus arca.

Teljes kép.

A testvér szipogni kezd.

Rókus megöleli.

Viktória is megöleli.

Ügyetlenül int, és eltűnik a kukoricásban.

Viktória arca. Az álla reszketni kezd, sírással küszködik.

14. A lábtörés

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Ez a 4. jelenet megismétlése. De most valamivel halványabb a kép.

NŐVÉR: Végre megtaláltalak! Mindkettőtök után folyik a hajsz. Már voltak nálunk is.

RÓKUS: Hallottuk a kutyákat.

NŐVÉR: Nem tudok segíteni. Azt mondták, mindennap kijönnek a tanyára, hátha megjelentek nálunk.

RÓKUS: Ne izgulj, föltaláljuk magunkat.

VIKTÓRIA: Elmegyünk innen. Még a környékről is, nem akarunk nektek bajt okozni.

NŐVÉR: Hoztam egy fél cipót, meg egy kis szalonnát, nekünk nincs más. Elhoztam az uram régi kabátját, hidegek már az éjszakák.

RÓKUS: Eredj csak. Köszönjük, amit tettél.

VIKTÓRIA: Elmúlik ez is, ne félj.

NŐVÉR: Vigyázzatok magatokra!

VIKTÓRIA: És mi hova? Hova mehetnénk?

Mintha rosszabb kópiát vágtak volna be a drámába.

Füves tér ritka fák között.

Az előtérben kiásott farönk.

A téren zavarócskázó gyerekek.

Hirtelen kiválik közülük a gyermek Rókus, akit egy nagyobb fiú üldöz.

Rókus át akar ugrani a rönkön, de bal lába beleakad.

Itt lelassul a film! Rókus esése lelassulva látszik.

A reccsenés hangja, amelyet már hallottunk, szintén lelassulva közvetítődik, kissé groteszken hat. Aztán tovább megy rendes sebességgel: az üldöző fiú tanácstalanul hajol a hátára hemperedő Rókus fölé.

15. *A kukoricások*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Rókus és Viktória halad a bácskai kukoricásokban. Dűlőúthoz érnek. Rókus kikukucskál a levelek között, majd átsietnek az út másik oldalára. Izzadtak és fáradtak. Mikor átérnek az úton, megállnak kilihegni magukat.

Viktória arca. Ijedten.

Kettejük közeli.

Viktória arca.

RÓKUS: Magunk vagyunk az okai. Mi magunk.

VIKTÓRIA: Te meg én?

RÓKUS: Mi, párttagok. Hát vannak nekünk bázisaink? Nekem egy átkozott pisztolyom sincs.

VIKTÓRIA: Mit kezdenél vele?

RÓKUS: Miféle harcosa vagyok én a pártnak? Szavakkal harcolok. Dumálni tudok. Ha tudok. De egy lövést, érted, egyetlenegy lövést nem tudok leadni fasisztákra!

VIKTÓRIA: Nem is az volt a feladatod, hogy lövöldözz.

Rókus arca.

RÓKUS: Nem. Az volt a feladatom, hogy röpiratokat gyártsak. Hát gyártottam. Pedig lehet, hogy jobb lett volna, ha lelövök valakit. Legalább egy, egyetlenegy, egy szál fasisztát megöltem volna.

16. A röpiratok

BELSŐ.

ÉJJEL. LAMPAFÉNY.

Simokovich lakásán. Az asztalon egy sokszorosítógép áll. Körülötte Rókus és Viktória, Mayer Ottmár és Wohl Lola.

OTTMÁR: Mindig tudtam, hogy ügyes vagy, de ez egyenesen fantasztikus. Milyen szép gép!

RÓKUS: Kicsit rendbe hozom, akkor működni is fog rendesen.

OTTMÁR: Hol szerezted?

RÓKUS: Szabad ilyet kérdezni?

OTTMÁR: Igazad van. Mindegy. Az a fontos, hogy működni kezdjen. Ezután rendszeresen kapni fogod az anyagot. Megalakult a hatagú körzeti bizottság, amely most vezeti az akciót.

RÓKUS: Kik a tagjai?

OTTMÁR: Szabad ilyet kérdezni?

RÓKUS: Ja, persze. Nehezen szokunk hozzá az igazi titoktartáshoz. Pedig Pap Pál folyton figyelmeztetett bennünket.

OTTMÁR: Ki tudja, hol van most Pali.

RÓKUS: Ahogy én ismerem, ő már valamelyik pártizánosztag tagja.

LOLA: Siessetek.

RÓKUS: No, ha kigyönyörködtetek magatokat ebben a mindentudó masinában, megbeszélhetjük a továbbiakat is.

Ottmár arca.

Teljes kép.

Viktória arca.

VIKTÓRIA: Még egy lakó van itt az udvarban. Nagyon kell vigyázni, mit csinálunk.

Teljes kép.

RÓKUS: Csak éjjel fogunk dolgozni. Az udvarban ástam egy vermet. Senki sem találja meg sem a masinát, sem a röpiratokat.

Ottmár arca.

OTTMÁR: Ez az első fölhívás. A következő röpiratokat majd Lola hozza. Ha meg megvannak, Kornstein viszi tovább. Ez lesz a lánc. Ahogy az előbb mondtad, jó lesz, ha megszívleljük Pap Pali szavait. Ettől többet senki sem tudhat.

Rókus arca.

RÓKUS: A fiúkat valaki vegye át tőlem. Az első jelszavak már a falakon vannak. Az éjjel ahány helyen csak lehetett, a meglévő plakátok mellett: „Nikola Horti patron svih Bunjevaca”, kiírtuk: „Ubica”. Most szedik le a plakátokat.

Ottmár arca.

OTTMÁR: A fiatalokat most el kell hagynod. Nehogy eljusson hozzád a szimat. A gép nagyon fontos. Egy jó röpirat, amely végre megmondja az igazat, a tömegek szemében nagyon sokat jelent. Mostanában ne nagyon menj ki, minél kevesebb elvtárral találkozz. Te csak a sokszorosítóval törődj.

Teljes kép.

RÓKUS: Ne félj, nem zajos gép ez. Meg van egy trükköm is. Glicerines masszával vonom be a matricát. Akkor teljesen zajtalanul megy. Igaz, lassúbb munka, de biztonságosabb.

OTTMÁR: Hacsak lehet, éjjel dolgozz. A doktor egészségügyi tanfolyamot indított, Magda gyűjti a ruhákat meg a gyógyszert. Azt hiszem, a következő lépésünk a szabotázs. Majd leszoktatjuk a fasisz-

Lola arca.

tákat arról, hogy itt jól érezzék magukat.

LOLA: Három rövid, egy hosszú. Majd még egyszer. Ez lesz a jel. Ez én vagyok, jó?

Viktória arca.

VIKTÓRIA: Szabadon bejöhetsz, a barátnőm vagy. Rád senki sem fog gyanakodni. Majd néhányszor látványosan egymás nyakába borulunk itt az ajtó előtt. Ruhákról beszélünk, meg arról, hogy híztál-e vagy soványodtál. Ez hatásvos kamuflázs.

Teljes kép. A nők szerepelnek, a férfiak mosolyogva nézik.

LOLA: Jól nézel ma ki, drágám.

VIKTÓRIA: Milyen arckrémeket használtál? Egész kisimult az arcod.

OTTMÁR: Gyerünk, mert a lányok éjfélleg folytatják. A végén még pletykázni is fognak.

VIKTÓRIA: Mintha ti különbek lennétek.

OTTMÁR: Jól van, jól van. A nők egyenjogúságáról engem még Bebel meggyőzött.

RÓKUS: Engem egy sokkal komolyabb teoretikus, egy bizonyos Viktória kényszerít rá, hogy folyamatosan és előre is elismerjem a nők összes jogait. Attól félek, nemsokára a férfiak jogaiért kell harcolnunk.

OTTMÁR: Csak sikerüljön befejeznünk előbb ezt a harcot.

RÓKUS: Vigyázzatok magatokra. Ottmár, légy óvatosabb.

OTTMÁR: Sose félts engem. Csálánba nem üt a mennykő.

RÓKUS: Ne hamarkodj el egy lépést sem.

OTTMÁR: Ti is vigyázzatok!

LOLA: Mi az ajtónál kezdjük.

A férfiak megölelik egymást.

Viktória feltárja az ajtót, majd ott fognak szereplésbe a nők.

Rókus lemaradt. Haïkan mondja. Ottmár meghajol ünnepélyesen. Viktória becsukja mögöttük az ajtót. Rókus már az asztalhoz sietett.

A férfi az asztalhoz ül, a nő teríteni kezd.

Rókus arca.

Kettejük közelképe. Viktória is odahajolt, hogy lássa.

Rókus feléje hajol, megcsókolja.

VIKTÓRIA: Lehet. Kár, hogy már el kell mennetek, drágám.

LOLA: Mit tehetünk, kedvesem. Most rajtatok a sor. Gyertek el egy este.

VIKTÓRIA: Amint tudunk, drágám. Pá, drágám.

LOLA: Pá, kedvesem.

RÓKUS: Szervuszatok.

OTTMÁR: Üdvözetem.

RÓKUS: No, itt az első fontos anyag.

VIKTÓRIA: Most akarsz hozzáfogni?

RÓKUS: Csak elolvasom.

VIKTÓRIA: Olvasd föl nekem. Addig az asztalra rakom a vacsorát. Jó?

RÓKUS: Ha van vacsora, akkor jó.

VIKTÓRIA: Mindig vicces kedvedben vagy.

RÓKUS: A Jugoszláv Kommunista Párt Vojvodinai Bizottságának felhívása.

VIKTÓRIA: Vigyázz, ne olyan hangosan.

RÓKUS: Lehet ezt halkán olvasni? Ordítani kell, hogy egész Szabadka meghallja. Az egész Bácska. A világ. Van, aki szembeszáll a hódítókkal. Van, aki nem húzza be alázatosan a fülét-farkát. Van, aki nem fél a csizmás uraktól. Ezt nem szabad halkán olvasni.

VIKTÓRIA: Azért csak olvasd halkán. Majd belül ordítjuk, jó?

Rókus arca, mikor olvasni kezd.

Teljes kép.

RÓKUS: Igazad van. Mint mindig. És még én oktattam Ottmárt az elövigyázatosságra. „Vojvodina népei! Németország, Olaszország, Magyarország és Bulgária imperialista rablói vadul rávetették magukat Jugoszláviára és földarabolták az országot. Mindegyikük lekanyarított magának egy részt az ország véres testéből... Vadállati öldöklés és gyilkolás, ártatlan gyerekek, asszonyok és öregek fölakasztása, teljes falvak fölégetése, több tízezer dolgozó paraszttelepés földjének elrablása, a szerbek és a zsidók kifosztása, a zsidók középkori módszerekkel való megkínzása — ez a jelenlegi imperialista háború valósága.”

VIKTÓRIA: Halkabban.

RÓKUS: Ha magamban olvasom, ez a szöveg akkor is kiabál. Hallgasd csak: „Vajdasági szerbek! Munkások, parasztok és hazaszerető polgárok!... Ne engedjétek meg, hogy a felsorolt bűntettek a sovinizmus útjára lökjenek benneteket, és gyűlölni kezdjétek a magyarok és németek munkástömegeit, akik már csalódtak a »felszabadítókbán«, és elítélik a vadállati tetteket... Vajdasági magyarok! Ti éreztétek legjobban a nemzeti elnyomás súlyát, amelyet a szerb kapitalisták rajtatok gyakoroltak. Tudjátok jól, hogy a szerb munkások és parasztok sohasem egyeztek bele a nem szerb népek elnyomatásába... Ezért ti, magyar munkások és parasztok, nem érthettek egyet a Magyarországról érkezett grófokkal és bárókkal, akik a német imperialistákkal együtt, hódító háborúval,

vadállati módszerekkel akarják megoldani a nemzetiségi kérdést Vajdaságban. A nemzeti elnyomás elleni proletár harc zászlaja a ti kezetekbe került!”

VIKTÓRIA: Végre valaki ki-
mondja az igazat.

RÓKUS: Azért fogunk dolgozni,
hogy minél több kézbe, minél több
agyba eljusson a szó. Ezért érde-
mes kockáztatni. Ez már igazi
harc.

VIKTÓRIA: Hány nyelven van?

RÓKUS: Ez háromnyelvű. Ez a
röpirat. Pedig látod, szól a romá-
nokhoz is külön, meg a szlovákok-
hoz is és ruténekhez is. Meg kel-
lett volna szervezni, hogy azok-
nak is lefordítsák.

VIKTÓRIA: Lehet, hogy valahol
dolgoznak rajta.

RÓKUS: Igazad van. Biztosan
dolgoznak. A párt akcióba lépett
Meg fogja mutatni erejét.

17. Horgoson

BELSŐ.

ÉJJEL. LAMPAFÉNY.

Kicsi parasztház ugyancsak kicsi
tisztaszobája. A fal mellett szek-
rény, tetején birsalmák sora. A
szemközti falnál két dunyhával
takart ágy. A szélén már ott ül
Rókus, előtte áll Viktória és Ró-
kus öreg nagybátyja, aki befogad-
ta őket.

ÖREG: Itt nagyon jól fogtok
aludni, meglátjátok. A birsalmá-
kat anyó rakta be, de az illatuk
altató. A dunyha is elkel már
ilyenkor. Most már az úton sincs
az a nagy forgalom, mint a ta-
vaszban, mikor folyton jöttek a
katonák. Megnyugodott a nép, éj-

Viktória fáradt arca.

Teljes kép.

Rókus arca.

Teljes kép.

Az öreg kimegy, behúzza maga után az ajtót. Viktória is az ágy szélére ül. Kettejük közelképe.

Rókus arca. Bólint.

jel alig jár valaki. Jót fogtok aludni.

VIKTÓRIA: Nagyon szépen köszönjük. A vacsorát is.

ÖREG: Ne köszönjétek, még meg sem érkeztek jóformán. Kinek tartogatnánk a tisztaszobát másnak, mint a rokonoknak. Csak az a baj, hogy ritkán jutunk eszükbe. Két ilyen öreg nem érdekel már senkit.

RÓKUS: Ugyan, bátyám, ne hánytorgassa. Jobb a ritka vendég.

ÖREG: Na, ezt ne mondd anyónak. Majd csak a vasárnapi ebéd után. Akkor eltűri, mert vasárnap nem mer veszekedni. Én is csak vasárnap merek tőle pénzt kérni dohányra.

VIKTÓRIA: Kutyjánk van?

RÓKUS: Nem láttad? A Burkus, engem nagyon szeret.

ÖREG: Csak az idegenekre ugat, nyugodtan kimehettek tőle az udvarra. No, aludjatok! Látom, kifáradtatok nagyon. Majd holnap beszélgetünk. Jó éjszakát!

VIKTÓRIA: Jó éjszakát!

RÓKUS: Aludjanak maguk is nyugodtan, feltaláljuk mi magunkat. Nem vagyunk idegenek.

VIKTÓRIA: Hova tovább?

RÓKUS: Feküdj le, pihend ki magad.

VIKTÓRIA: Itt nem maradhatunk.

RÓKUS: Miért?

VIKTÓRIA: Elpusztítjuk őket. Öreges és tehetetlenek. Rokonaid. Itt nemsokára keresni fognak.

RÓKUS: Megyünk tovább. Én is tudom. Itt keresni fognak.

Viktória arca.

Rókus arca.

Viktória arca.

Rókus arca.

Viktória arca.

Kettejük közelképe.

Viktória nem felel, csak a fejét rázza.

Viktória újra nemet int. Tíz másodpercnyi csönd. Figyelik egymást.

Megsimogatja az arcát Rókusnak. Teljes kép. Lehúzza a cipőjét a férfinak.

VIKTÓRIA: Hova tovább?

RÓKUS: Északnak te, délnek én.

VIKTÓRIA: El akarsz válni tőlem? Egy pillanatra sem hagylak el.

RÓKUS: Azt mondták az elvtársak, hogy északra menni biztonságos. A gyűrűt itt vonják össze. Pesten elveszel a tömegben.

VIKTÓRIA: Együtt veszünk el, ha elveszünk, akár délen, akár északon. Akármelyik égtájon. De együtt.

RÓKUS: Se rokonunk arrafelé, se ismerősünk. Nincs összeköttetésünk, nincs pénzünk. Velem még gyalogolni meg rejtőzködni se nagyon érdemes. Nyugodtabb lennék, ha megpróbálnád nélkülem.

RÓKUS: Ebben a helyzetben nem szabad érzelmeskedni. Döntened kell.

RÓKUS: És ha rád bízom a döntést?

VIKTÓRIA: Elhatároztam, hogy délre megyünk.

RÓKUS: Én mindenképpen. El kell jutnom a partizánokhoz. Fegyvert akarok fogni.

VIKTÓRIA: Zentára megyünk. Megpróbálok összeköttetést találni azokkal, akiknek az illegális anyagot hordtam.

RÓKUS: Te ott maradhatsz náluk. Én megyek tovább.

VIKTÓRIA: Várj, még el se juttottunk oda. Várj!

18. *Egy vers*

BELSŐ.

ÉJJEL.

Csak Rókus arca látszik. Egészen közélről. Szem és száj. Minden pátozsz nélkül, suttogva, lassan mondja a Számonkérés című versét.

Oh, te mostoha lét!

Gyarló életek magja, te!

Hát hiába hirdetem a harcot ellened?

Kegyetlen szemeiddel meddig követsz még —

E durva köntösödben?

És oh, mondd, miért adtad rám e mogorva gúzst,

mellyel úgy átkötéd silány semmiségemet? —

Megállj!

E harc nem a tied, hisz van még fegyverem.

Kínlódni én nem fogok.

Miattad kevés a jog az életemhez.

Még egyszer kérek, add vissza szabadságomat,

Mert enyém a jövő.

És nincs csak egy kívánságom, se több —

Vagy megölöm magam...

19. *Szekéren*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Az őszi dűlőúton magányos szekér halad. A paraszt mellett Rókus ül elöl. A szekérderékban ül Viktória. A zörgés kissé lehalkul, mikor megszólal belső hangja. Viktória arca.

Teljes kép. A szekér megáll a kövesút előtt. A paraszt az ostornyéllal odamutat.

VIKTÓRIA: Az öregek találtak egy falubeli parasztembert, aki elvitt bennünket Zentára.

PARASZT: Menjünk a kövesen? Vagy tán inkább puhább a dűlőút?

RÓKUS: Tán maradjunk a földútnál.

A paraszt rásuhint a lovakra, a szekér átkocog a köveken, és halkabban megy a dűlön tovább.

VIKTÓRIA: A kocsis nem kérdezte, miért nem megyünk a kövesen. Azt hiszem, úgy nézhettünk ki, Rókus is meg én is, hogy csak ránk kellett nézni, és már semmi magyarázatra nem volt szükség. De félttem, gyalog még ennyire se jutottunk volna el. Bár Rókus soha nem panaszkodott egy szóval sem.

20. *A lábtörés*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Füves tér ritka fák között. Az előtérben egy kiásott farönk. A téren zavarócskázó gyerekek. Hirtelen kiválik közülük a gyermek Rókus, akit egy nagyobb fiú üldöz.

A film lelassul.

Rókus nekifut a rönknek, át akarja ugrani. De bal lába beleakad. Hatalmas recsenés hallatszik. Az üldöző tanácstalanul hajol a háttára hemperedő, lábát elkapó Rókus fölé.

21. *Zentáról is menni kell*

RELSŐ.

ÉJJEL.

Egy zentai zsellérlakás szobája. Rókus sámlin ül, ölében négyéves kisgyerek forgolódik.

Viktória zoknit stoppol az asztalnál. A gyerek rángatja Rókus kabátujját.

Rókus boldogan mosolyog.

KISGYEREK: Mesélő bácsi! Mesélő bácsi!

VIKTÓRIA: Téged hívnak!

RÓKUS: Hallom is, meg érzem is. Na, mi a kívánságod?

Rókus hangja lehalkul. Viktória belső hangja hallatszik, amíg tart a Piroska és a farkas. Viktória is almosolyodik, ha feléjük néz.

Hirtelen nyílik az ajtó, a fiatalasszony jön be rajta. Izgatott. Viktória föláll. Suttogva beszélgetnek. Kettejük közelképe.

Rókus nyugodtan mesél.
A gyerek élvezettel hallgatja.
A fiatalasszony pénzt vesz elő.

Viktória arca.

KISGYEREK: Mesélj nekem!

RÓKUS: Mit meséljek?

KISGYEREK: Mesét!

RÓKUS: No, de melyiket?

KISGYEREK: Mesét!

RÓKUS: Azt, amelyik úgy kezdődik, hogy: Hol volt, hol nem volt?

KISGYEREK: Azt! Azt!

RÓKUS: Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy kislány...

VIKTÓRIA: Tíz napig egy pincében voltunk Zentán. De egy napon olyan érzésem támadt, hogy abból a pincéből el kell menni, mert ottpusztulunk mindketten. Ősz Szabó Erzsébet elvitt bennünket egy házaspárhoz. Egy nagy ház cselédlakásában éltek, a gazda pedig nem tartózkodott otthon. Az udvarban sok jószágot tartottak, lovakat is, ezt mind ők látták el. Fiatal házaspár volt, magyarok, négyéves kislány volt. Ez a gyerek nevezte el Rókust mesélő bácsinak...

FIATALASSZONY: Az elvtársak üzenik, itt is megkezdődtek a le-tartóztatások. Már azt az embert is elfogták, akié a pince volt. A lakását feldúlták a csendőrök.

VIKTÓRIA: Ne idegeskedjen, mi elme gyünk.

FIATALASSZONY: Az elvtársak pénzt küldtek. Hogy elutazhassanak.

VIKTÓRIA: Ne féljen, nem tudják meg soha, hogy itt voltunk. Mi nem mondjuk meg senkinek.

Rókus arca.

Viktória arca.

Rókus arca.

22. Vonaton

BELSŐ.

NAPPAL.

A Zenta—Újvidék között közlekedő vonat fapadján ülnek Rókus és Viktória. Körülöttük kofák, tele piaci kosarak mindenütt.

Belső hang.

RÓKUS: A gonosz farkas újra jelentkezett.

VIKTÓRIA: Hova tovább? Most hova tovább?

RÓKUS: Megyünk Újvidékre. Dobjanak át bennünket a Dunán. Ott legalább lőnek a farkasra.

VIKTÓRIA: A fiatalasszonytól egy fekete kendőt kértem, bekötöttem a fejem, s mikor elbúcsúztunk, kimentünk az állomásra. Mire vonatindulás előtt kiértünk, már sok nép tolongott ott, és a csendőrök egy-néhány embert — biztosan ezek is elvtársak voltak — megláncolva, ugyanazon a vonaton szállítottak. Mindenki velük volt elfoglalva. Ez volt a szomorú szerencsénk. Őket nézték, körülöttük sürgölődtek. Még a kalauzokat is ők foglalkoztatták. Tanácstalanul néztem Rókusra, attól is féltettem, hogy beálljon partizánnak. De nem is volt választásunk. Igaza volt. Erre készült, tulajdonképpen erre készültünk mindnyájan.

23. A szükségyszerűségről

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Az újvidéki valamikori külváros, a röptér kis utcája. Az egyik ház padláslyukából hatalmas zászlórúd meredezik, rajta horogkeresztes zászló. A ház előtt mintegy har-

mincméternyire megáll Rókus és Viktória.

RÓKUS: Nem is álmodtunk róla, most mégis e zászló alá vonulunk.

VIKTÓRIA: Biztos vagy benne, hogy ő az?

RÓKUS: Ki más lenne bolond ilyen zászlót kitenni.

VIKTÓRIA: Szép kis unokatestvér, mondhatom.

RÓKUS: Amíg nála vagyunk, senki sem kérdi, mit keresünk és kik vagyunk.

Kettejük közelképe.

VIKTÓRIA: Nem félsz a sógorától?

RÓKUS: Nem. Ő német, és ennek alapján lett nemzetiszocialista. Én munkás vagyok, és ennek alapján lettem kommunista. Eladta magát a tőkéseknek, anélkül, hogy tudná, de úgy érzi: odakötik az érdekei. Egyelőre nem sok haszna volt belőle. E zászlón kívül, ami jó nagy és ijesztően tarka. Én kirtartottam az osztályom mellett. Egyelőre nekem sincs sok hasznom belőle. De a harc szükségszerűen megindult. És az is szükségszerű, hogy kinek kell győzni. Nekem. Csak azt nem tudom még, hogy milyen hosszan kell gyalognom a győzelemig... De gyere, bemegyünk, mert még valaki azt hiszi, hogy megtetszett ez a zászló, azért bámuljuk.

24. Az összekötő

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Újvidék belső tere. Viktória sétál körbe a téren. Belső hang.

VIKTÓRIA: A német sógor meg az unokatestvér szépen fogadtak bennünket. Azt mondtuk, Újvidék-

Viktória arca fölragyog, mikor maga előtt tíz-tizenkét méternyire fölfedez egy sötét ruhába öltözött nőt. Körülnéz, de nem lát semmi gyanúsat, a nő után siet, és utol is éri.

Kettejük mellképe.

A nő zavarba jön, elsietne, de Viktória elkapja a karját.

Távolról. Viktória egy pillanatra lemarad, nézelődik, de aztán ismét Gordana után iramodik. Az beugrik egy Zmaj utcai kapun. A kapualjban éri utol a lihegő Viktória.

Gordana arca. Mérges, idegesen nézelődik.

re jöttünk munkát keresni. Rókusot otthagya, azonnal mentem is a városba. Az ismert házban azonban senkit sem találtam. Vaktában jártam az utcákat. Találkoynom kell valakivel, és addig mentem, hogy találkoztam is Gordánával.

VIKTÓRIA: (suttogva) Gordana! Gordana!

VIKTÓRIA: Szükségem van rád, nincs más összekötötésem az elvtársakkal.

GORDANA: Követnck, hagyj békén!

VIKTÓRIA: Ne hagyj cserben. Itt van Rókus is.

GORDANA: Hol van?

VIKTÓRIA: Itt van Újvidéken. A csendőrség üldöz bennünket.

GORDANA: Engem is. Ha rám ragadsz, te is gyanús leszel.

VIKTÓRIA: Te vagy az egyetlen lehetőségünk a kapcsolat felvételére. Nekem nincs másik lehetőségem. Te vagy az utolsó.

GORDANA: Mit akarsz?

VIKTÓRIA: Küldjetez át bennünket a Dunán. Rókus harcolni akar.

GORDANA: Van rá engedélye?

Viktória arca.

VIKTÓRIA: Milyen engedély? A csendőrségtől? Ha nem megyünk át a Szerémségbe, itt megölnék bennünket.

Gordana arca.

GORDANA: Azt hiszed, mindenki átmehet? Én is szeretnék már ott lenni. A párt iderendelt.

A kapualj teljes képe.

VIKTÓRIA: Tedd meg nekem, Góció, a kedvemért. Rókusért küzdök, hidd el. Azt mondta, ha meg is hal, de legalább fegyverrel a kezében haljon meg.

GORDANA: Megvan annak a megszokott útja, ki mehet át.

Gordana arca.

VIKTÓRIA: Nem maradhatunk a Bácskában. Ha nem megyünk át, előbb-utóbb elkapnak bennünket. Tán ér annyit Rókus a mozgalomnak, hogy te is tégy érte valamit.

GORDANA: Na, jó. Legyetek holnap este a Futaki út és a Subotička utca sarkán, pontosan este nyolckor. Egy micisapkás elvtárs jön értetek. Majd az elvisz benneteket.

Viktória arca felragyog.

VIKTÓRIA: Átmegyünk Szerémségbe?

A kapualj képe.

GORDANA: Majd találunk valami megoldást. Biztos lehetsz benne.

25. *A búcsúlevél*

BELSŐ.

Simokovich búcsúlevelének képe.

Az ő hangja olvassa fel.

RÓKUS: 1941. november 18-án délután 4. Szerettelek benneteket, az utolsó percem is a tiétek. Kedves mama, ne haragudjon rám, én jót akartam. Bűnösnek érzem magam magával úgy, mint Vitussal szemben, mindenem, amim van, szeretetem, ingóságom Vitusnak ha-

26. *Nem sikerült találkozás*

KÜLSŐ.

ESTE.

A Futaki út és a Subotička utca sarkán. Kevés a járókelő. Rókus és Viktória lassan közelednek. Viktória idegesen hátraforog időnként.

Megállnak a sarkon, de csak egy idegen ember megy el mellettük.

Továbbindulnak.

Megfordulnak, és újra a sarok felé tartanak.

gyom. Édes Vituskám, utolsó gondolatom hozzád száll, sóhajom tiéd.

RÓKUS: Ne forogj. Annál gyanúsabb az ember, minél jobban nézelődik.

VIKTÓRIA: Olyan rossz érzés fogott el.

RÓKUS: Ideges vagy. Majd elmúlik.

VIKTÓRIA: Megvan már nyolc óra?

RÓKUS: Éppen nyolc óra. Mi pontosan érkeztünk, mint a halál.

VIKTÓRIA: Jaj, ne viccelj ilyen sötéten, légy szíves.

RÓKUS: Tegyük még egy sétát a Futaki úton. Jobb lesz, mint álldogálni.

VIKTÓRIA: Nem vagy fáradt?

RÓKUS: Mit számít az. Menni kell tovább.

VIKTÓRIA: Már itt kellene lennie az összekötőnek.

RÓKUS: Majd megjön.

VIKTÓRIA: Mi lesz, ha nem jön? Hova tovább?

RÓKUS: Gyalogolunk. Megadni nem fogjuk magunkat.

VIKTÓRIA: Kár volt azt mondani a német sógornak, hogy ma elutazunk. Visszamehettünk volna hozzá.

RÓKUS: Meddig ülünk a zászlaja alatt?

Megállnak. Rókus lehajol, mintha a cipőfűzőjét igazítaná. Egy sötét ruhás civil áll a sarkon.

De mielőtt Viktória válaszolhatna, az ismeretlen pisztolyt ránt, de nem feljűk, a Subotička utca belseje felé rohan.

Lövések dördülnek, gyors egymásutánban. Egy személyautó fékez le a sarkon, detektívek ugrálnak ki belőle. Több civil rohan rémülten az utcán. Rókusék is futnak a város felé.

Viktória nem siet el mellőle, Rókus kézzel is tereli.

27. A libitörés

KÜLSŐ.

NAPPAL.

A 4. jelenet ismétlése. Most a kezdetől fogva lassítva. Halvány kópia, mintha sokszor lepörgtetett filmet látnánk. Fűves tér ritka fák között. Az előtérben kiasott farrönk. A téren zavarócskázó gyerekek. Hirtelen kiválik közülük a gyermek Rókus. Egy nagyobb fiú üldözi. A fiú szája egészen közelről. Részlet az ordító szájról, nem hallani, mit ordít, groteszk hang, üvöltés hallatszik. Rókus át akar ugrani a rönkön, de bal lába beleakad, néma csönd lesz, míg a levegőben a hátára fordul. Mikor a hátára hemperedik, a kamera közelképbe hozza a gyermek Rókus

RÓKUS: Ismered?

ISMERETLEN: Állj! A törvény nevében!

VIKTÓRIA: Gyere erre! Siess!

RÓKUS: Fuss előre, a katedrálisnál találkozunk.

RÓKUS: Menj csak, menj!

VIKTÓRIA: Majd együtt.

RÓKUS: Biztonságosabb, ha egyedül megy az ember. Eredj, eredj, ha mondom!

arcát. A fájdalomtól tágra nyílik a szeme, arca eltorzul. A kép ki-merevedik, hat másodpercig áll. Zene nélkül. Csönd.

28. *Újra a kukoricásokban*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Két tollaskalapos csendőr lovagol el a kamera előtt. Leszedett kukoricaföldön vagyunk. A lovasok a szárkúpok között haladnak el. Mikor mintegy hatvanméternyire vannak, az egyik szárkúpon megmozdul a nekítámasztott kéve, Rókus bújik elő.

Rókus a csendőrök után néz, aztán lehajol, kiségti a szárkúp bel-sejéből Viktóriát.

Rókus keserűen elmosolyodik.

Viktória fészülködik.

Ezen még Viktória is elmosolyodik.

Az arca.

Rókus arca.

RÓKUS: Mind hidegebb lesz. Nem elég már a kabát.

VIKTÓRIA: Elmentek?

RÓKUS: El. Te nem fáztál az éjjel?

VIKTÓRIA: Nem.

RÓKUS: Éhes sem voltál?

VIKTÓRIA: Nem.

RÓKUS: Akkor biztosan az én gyomrom korgott. Először azt hittem, a londoni rádió szólalt meg. De rá kellett jönnöm, a saját hasam ad le S. O. S. jeleket.

VIKTÓRIA: Sütünk kukoricát.

RÓKUS: Valamikor nagyon szerettem. De nem ilyen mennyiségben. Ha még egypár napig azt eszünk, úgy fogsz szólítani: Rok-rok-rok-rókus.

VIKTÓRIA: Jobb ez is, mint a börtönkoszt.

RÓKUS: Én se vágyok rá. De azt se lehet, hogy mosdani se tudunk, a ruha leszakad rólunk, a tüdönk

Kettejük képe.

Megölelik egymást.

29. *Akaszttak balladája*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Glid Nándor alkotása, az Akaszttak balladája Szabadkán. A kamera először messzebről mutatja meg, majd közeledik hozzá, körüljárja. Belső hang.

30. *A tunyán*

KÜLSŐ.

NAPPAL.

Még talpon álló kukoricáson keresztül jönnek Rókus és Viktória.

hörög, mint a kovácsfújtató az őszi ködöktől.

VIKTÓRIA: Hova tovább?

RÓKUS: Bemegyünk a kishegyesi bátyám tanyájára.

VIKTÓRIA: És ha ott is keresnek?

RÓKUS: Mindenütt keresnek. De az is szegény ember, vigyáz majd ránk. A szegénység legnagyobb öröme az összetartás. Megosztja velünk az utolsó cső kukoricáját is. Majd meglátod. De ha van lisztje, lehet, hogy mákos gubát eszünk!

VIKTÓRIA: Mind jobban félek.

RÓKUS: Kis vészmadár. Mondtam már, hogy mi fogunk győzni, ez nem kérdéses. Majd meglátod.

VIKTÓRIA: Sokszor elnézegetem ezt a szobrot, Glid Nándor szobrász csinálta az ő emlékükre. Akaszttak balladája, ez a neve. Nekem olyan, mintha csontokat akaszttak volna egymásra. Összekapaszkodnak ezek a csontok, egymásba fonódnak, fogják egymást. Nem tudom, mennyire értik meg ebből a fiatalok, kik voltak Rókusék, mit csináltak, miért harcoltak. Hogy milyen emberek is voltak.

A ragyogó napsütésben látszik meg igazán, hogy milyen nyüzögtak. A férfi borostás, nadrágja szakadt, az asszony gyűrött, sápadt. Nem beszélgetnek, húsz másodpercig, amíg kiérnek a kukoricásból a tanya szélére, csak lépteik és a levelek surrogása hallatszik. Rókus nagybátyja éppen a vályúba önt vizet, mikor kiérnek a kukoricásból. Eléjük szalad.

Tanácsztalanul megáll előttük, Rókus kezét nyújt neki.

A rokon befelé invitálja őket.

Lassan haladnak befelé. A tanyaudvaron csirkék és kacsák. A kutyák megszolgálja őket.

Rókus arca.

ROKON: Rókus! Jaj, hogy néztek ki.

RÓKUS: Kerestek?

ROKON: Voltak itt a csendőrök. Fölmásztak még a padlásra is.

VIKTÓRIA: Megyünk mi tovább, csak megmosdunk. Rókus megborotválkozik.

ROKON: Tán csak nem jönnek minden áldott nap. Gyertek be, ilyen fáradtan nem mehettek tovább.

RÓKUS: Ha jól számolom, október 15-e elmúlt már.

ROKON: Már három napja.

RÓKUS: Akkor több mint egy hónapja úton vagyunk. De azért nem vagyunk túlságosan fáradtak, igaz, Vitus?

VIKTÓRIA: Ha megpihenünk, megyünk tovább.

ROKON: De hova mentek? Hova siettek?

RÓKUS: Megbeszéltük Vitussal, hogy mi a győzelemig megyünk. Bebizonyítjuk, hogy gyalog is el lehet érni, mint a mesékben tündérországot. Mire elkopik a hetedik vasbocskor, addigra odaérünk...

31. Koszorúzási ünnepség Szabadkán

KÜLSŐ.

NAPPAL.

A november 18-i koszorúzási ünnepség képei. A sorba állt ifjúsági kórus énekel. A zenekar a háttérben készülődik. A tömeg állandóan hullámszik. A koszorúkat vivő fiatalokat ünnepi ruhába öltözött emberek követik.

Belső hang.

VIKTÓRIA: Minden évben kijövünk ide a térre november 18-án. Rókusnak igaza lett. A szükség-szerűség, ahogy magyarázta nekem, nagy erő. Kijövök ide, hogy emlékezzem. Akkor tudtam meg, hogy Rókust felakasztották, mikor a látogatóba jött nővérén megláttam a gyászruhát. Nem szólt ő se semmit, csak hullottak a könnyei. „Meghalt?“, kérdeztem. Ő bólintott, és akkor sírtunk. Rókus búcsúlevelet írt nekem, de a nővére nem hozhatta be a börtönbe. Csak 1945-ben, mikor a koncentrációs táborból hazajöttem, akkor kaptam kézhez a kusza, elfolyó sorokat.

32. Elfogatásuk

BELSŐ.

NAPPAL.

A kishegyesi tanya tisztaszobája. Majdnem teljesen ugyanolyan, mint a horgosi házá volt. Rókus olvas egy régi újságot, Viktória varr. Az ablakon át ömlik be a napfény. Csönd van. S akkor hirtelen lábdobogás hallatszik. Kiáltások.

Viktória riadtan ugrik fel, az ablakhoz rohanna, de Rókus meg-

HANGOK: Hátsó falhoz! Kiskapuhoz állj! Örmester, az ablakhoz!

fogja a kezét. Nyugodtan beszél hozzá, megsimogatja.

Az ablakon először kirajzolódik, majd a függönyök közt be is nyúl egy puskacsó.

Rókus kezébe veszi a nő arcát. Megsimogatja. Viktória sírni kezd.

Az ajtót berúgják a csendőrök, először egy ugrik be, majd az ajtó másik felére még egy.

Rókusék némán állnak.

A fiatalabbik csendőr bilincseket rak a foglyok kezére.

A csendőrök nevetnek. Rókus és Viktória némán állnak.

33. Séta a mai Szabadkán

KÜLSŐ.
NAPPAL.

Balázsevecs Viktória, 63 éves nyugdíjas sétál Szabadkán. Nézegeti a kirakatokat, az új házakat. Saját hangján mondja el.

RÓKUS: Véget ért a vándorlásunk.

VIKTÓRIA: Mi lesz velünk?

RÓKUS: Egyedül több esélyed lett volna. Mondtam.

HANG: Ne mozduljatok! Vagy lövök!

RÓKUS: Tarts ki, legyél bátor.

VIKTÓRIA: Miért nem sikerült... miért?...

RÓKUS: Most már mindegy. Nehéz harc lesz. Majd rád gondolok, ha nagyon fáj...

CSENDŐR: Föl a kezekkel!

CSENDŐR: Előlünk a föld alá bújhattatok volna, ott is megtalálunk benneteket. Bilincset!

CSENDŐR: Előlünk egy jómadár se szökik meg! Ellenünk akartatok harcot kezdeni? Hát most majd harcolunk.

VIKTÓRIA: Amikor megismertem, Rókus Szabadkán lakott. Cikket írt a *Hídnak*, előadásokat tar-

tott a munkásotthonban. Barna kajla kalappal a fején, könyvvel a hóna alatt, így bicegett az utcákon fáradhatatlanul. Ő volt az, akit meg lehetett mindenre kérni, aki mindenkinek mindent megtett. Markáns, sötét bőrű, rekedtes hangú, de nagyon kiegyensúlyozott, nyugodt ember volt. Szelíd szemű. A szemei, hát azok szinte külön éltek, mintha semmi közük sem lenne ahhoz a markáns archoz. Nagyon becsületes, megfontolt, nyugodt embernek tartottam, s az is volt.

A SZEMTANÚ FELJEGYZÉSEI

S A F F E R P Á L

Szótárt, jegyzetet készíteni, kommentárt írni általában csak a tudományos szövegekhez szokás.

Az emberek természetesnek tartják, hogy a szépirodalmi szöveget szótár nélkül is megértik és úgy értelmezik, ahogy nekik tetszik.

Amikor elolvastam Gobby Fehér Gyula drámáját, mégis úgy döntöttem, hogy megkísérlem kommentálni.

Úgy érzem, ezt a szöveget mégsem lehet egészen szabadon értelmezni. Az itt leírt események, fogalmak jelentését csak akkor lehet megközelítően felfogni, ha figyelembe vesszük az időt, a múltat és a jelent, és keressük az összefüggést a kettő között.

Mert negyven-egynéhány esztendő alatt, amennyi a drámabeli történés időpontja óta eltelt, nagyot változott erre mifelénk (és nemcsak mifelénk) a világ és vele együtt a szavak sorsa.

Vegyük a dráma témájának alapfogalmát:

A forradalom szó akkoriban kimondhatatlan volt. Hallatára a burzoá izzadni kezdett, a rendőr a sábjába fújt, a katona pisztolyt rántott.

Manapság a forradalom szó szalonképes lett, mint az afrikai néger maszkok, vagy a dél-amerikai indián szárított emberfejek. Hirtelenében vagy húsz divatos forradalmat tudnék felsorolni.

A forradalmár szó is valamiféle rémet jelentett. Simokovich Rókus forradalmár volt, és a fogalom akkori értelmezésének megfelelően akasztófán végezte.